

BESTUUR

'Schikking mag niet worden gebruikt om verantwoordelijken uit de wind te houden'

10

Voor het eerst kijkt iemand mee over de schouder van het Openbaar Ministerie. Een nieuwe commissie beoordeelt voortaan megaschikkingen die justitie sluit met grote ondernemingen. Voorzitter Marcel van Oosten zegt heel onafhankelijk te zullen én kunnen optreden.

Groot was het onbegrip in politiek Den Haag toen de megaboete van het Openbaar Ministerie (OM) voor ING voor tekortschietende controles op witwassen niet gepaard ging met een vervolging van de top. Het was niet de eerste keer. Ook bij Rabobank en bij SBM Offshore werden fikse geldstraffen gecombineerd met een vrijwaring voor leidinggevend.

Om tegemoet te komen aan de maatschappelijke kritiek beoordeelt sinds september een onafhankelijke commissie de megaschikkingen. Deze Toetsingcommissie hoge transacties heeft nog geen zaak behandeld, maar werpt al wel haar schaduw vooruit. Strafpleiters houden rekening met een andere dynamiek met het Openbaar Ministerie nu die weten dat hun werk nog door een externe partij wordt beoordeeld. Het zou weleens als een beschermingsconstructie voor een verdachte kunnen uitpakken.

Advocaat Daan Doorenbos van Stibbe plaatst vraagtekens bij de onafhankelijkheid van de commissie. 'Ze zijn benoemd door het college van procureurs-generaal. En van de vijf leden zijn er twee oud-officieren van justitie. Zijn dat de meest onafhankelijke geesten?' klinkt de retorische vraag van Doorenbos, die voormalig ING-topman Ralph Hamers bijstaat.

Nederland was tot voor kort een van de weinige westerse landen waar grote deals tussen het OM en een verdachte rechtspersoon niet worden getoetst door een rechter. Nadat een deal is beoordeeld door verschillende instanties binnen het justitieel apparaat, geeft de minister van Justitie en Veiligheid de finale klap.

Dat gaat straks anders. Onder druk van de Tweede Kamer bereidt het ministerie een wet voor die bepaalt dat een rechter voortaan megaschikkingen toetst. In de tussentijd, zo bedacht minister van Justitie Ferd Grapperhaus, is het goed dat een commissie het beoordelingswerk ter hand neemt.

De voorzitter van deze commissie is gepensioneerd rechter Marcel van Oosten (73). In de rechtbank van Zutphen en Amsterdam behandelde hij enkele decennia moord- en fraudezaken. Hij kreeg landelijke bekendheid toen Geert Wilders (PVV) voor hem zat vanwege vermeend aanzetten tot haat en discriminatie. Witteboordencriminaliteit had altijd zijn speciale aandacht, de passie stamt nog uit zijn tijd bij accountantskantoor PwC. Van Oosten vindt dat leidinggevend vaak te gemakkelijk weggelaten.

'Onze taak is de kloof tussen de schikking en de publieke opinie verkleinen. Met ons advies proberen we eraan bij te dragen dat een mega-deal gemakkelijk wordt aanvaard en de roep het voor de rechter te brengen afneemt.'

V Begrijpt u het wantrouwen tegenover schikkingen?

'Omdat het zich niet in de openbaarheid van een zitting afspeelt, ontstaat snel de indruk van achterkamertjespolitiek. Het OM probeert daar al wat aan te doen door bijvoorbeeld bij de ING-zaak een heel uitgebreid verhaal te publiceren. De schikkingspraktijk heeft een aantal grote voordelen. Je kunt een zaak snel afdoen en bovendien een verbeterprogramma afspreken dat door een toezichthouder wordt gecontroleerd. Dat kan niet in een rechtszaak. Een transactie werkt sneller en effectiever dan de klassieke rechtspraak. Het nadeel, behalve het gebrek aan transparantie, is dat de jurisprudentie zich niet ontwikkelt. Er zijn geen uitspraken.'

Van Oosten verwacht dat de schikkingspraktijk een grote vlucht zal nemen. Er is volgens hem druk vanuit internationale organisaties zoals de Oeso en de VN en vanuit de VS om corruptie, terrorismefinanciering en witwassen aan te pakken. De schikkingspraktijk is een geschikt, want krachtig instrument, ook al omdat het internationale samenwerking mogelijk maakt.

V Hoe onafhankelijk is de commissie?

'Laat ik vooropstellen dat ik als rechter altijd erg gesteld ben op mijn onafhankelijkheid. We zijn benoemd door het college van procureurs-generaal. Dat heeft ook een instructie opgesteld. Maar daar staat bijna niets in. Gelukkig maar. En in onze aanstellingsbrief staat dat we onafhankelijk zijn.'

V Bent u tevreden over de samenstelling van het team?

'Ik hou van multidisciplinaire teams. We hebben een hoogleraar, een advocaat en twee oud-officieren. Stuk voor stuk weten we hoe het recht werkt. Misschien had er nog een econoom bij moeten om te beoordelen of een boete proportioneel is. Want proportionaliteit is van het grootste belang en lastig te beoordelen.'

V U gaat marginaal toetsen. Wat betekent dat?

'Het is een betrekkelijk begrip. Aan de ene kant staat de stempelaar, aan de andere kant

'Als je het hele feitenrelaas leest, is het gek dat de raad van bestuur van ING van niets wist'

'Onze taak is de kloof tussen de schikking en de publieke opinie

Marcel van Oosten: 'Als je het hele feitenrelaas leest, is het toch wel gek dat de raad van bestuur van ING niets heeft geweten.' FOTO:

LEROY SANKES VOOR HET FD

hele zaak minutieus behandelt. Op die schaal zitten we dichterbij de eerste. Wij moeten beoordelen of het bewijs toereikend is, de verdachte vrijwillig instemt en de boete passend is. We zullen zeker ook kijken of er voldoende rekening is gehouden met de benadeelde partij. Een hoge boete is fijn voor de staatskas, maar hoe zit het met de benadeelde? Bij de schikking met vliegtuigbouwer Boeing is bepaald dat het bedrijf een fonds financiert om gedupeerden te compenseren. Dat vind ik een boeiende, ook al omdat wij benadeelden niet zullen horen.'

Ue

V Kijk u ook of een zaak zich wel leent voor een schikking?

'Dat is een interessante vraag. In het Verenigd Koninkrijk bestaat die zogeheten voorvraag. Als een zaak tot veel maatschappelijke onrust heeft geleid, is het dan niet beter die toch naar de rechter te brengen? Ook al duurt het dan nog twintig jaar. Pas als die voorvraag is beantwoord, volgt de inhoudelijke beoordeling. Ik kan mij voorstellen dat dit voorbeeld in de komende wet wordt gevolgd. Wij zullen in elk geval zo naar een schikking kijken.'

V Uw advies wordt gepubliceerd. Ook als het negatief is?

'Als wij negatief adviseren, is de deal van de baan. Dan volgt geen publicatie, maar komt er een nieuwe vervolgingsbeslissing. Het zou daarom wel zo praktisch zijn als de schikking zou kunnen worden aangepast als wij dat aanbevelen. Dat kan nu niet. We kunnen alleen ja of nee adviseren.'

V Onlangs oordeelde het Hof tot vervolging van oud ING-topman Ralph Hamers, ondanks de vrijwaring in de schikking. Werpt deze uitspraak zijn schaduw vooruit?

'U bedoelt zijn licht vooruit. Het Hof heeft feitelijk een rechterlijke toets gedaan. De schikking is redelijk en proportioneel bevonden. Maar er is een andere conclusie getrokken inzake het vervolgen van natuurlijke personen. Om eerlijk te zijn: als je het hele feitenrelaas leest, is het toch wel gek dat de raad van bestuur van niets heeft geweten. De conclusie van het Hof heeft mij niet verbaasd.'

V U zult niet snel akkoord gaan met een vrijwaring van individuen?

'Als er aanwijzingen zijn, zou ik daar grote moeite mee hebben. Ik denk dat we dan toch zouden zeggen: die passage moet eruit. Het is een precair iets. De onderneming betaalt honderden miljoenen om ervanaf te zijn, voor rekening van de aandeelhouders, en de top gaat verder. Een schikking mag niet worden gebruikt om verantwoordelijken uit de wind te houden.'

V Wat zal de impact zijn van uw commissie op het werk van het OM?

'Dat moet de praktijk uitwijzen. Zo lang het OM maar niet denkt dat wij stempelaars zijn.'

.....
** De commissie bestaat uit Marcel van Oosten, Mischa Wladimiroff, Frits van Straelen, Lida de Jonge en Jan Crijns.*